

Kirken på landet og de sociale udfordringer

Interviews og rapport af: Jannie Iwankow Søgaard, maj 2015.

Indholdsfortegnelse

Forord	S. 3
Indledning	S. 5
Hvor ligger de sociale udfordringer på landet?	S. 7
Er kirken forpligtet til at afhjælpe sociale problemer i landdistrikterne?	S. 9
Hvad er diakoni på landet – hvor langt strækker begrebet sig?	S. 12
Hvordan ser det ud med diakoni i landdistrikterne lige nu – hvilke konkrete erfaringer findes der derude?	S. 15
Hvordan kan/skal frivillighed og professionalitet spille sammen i forhold til en kirkelig diakonal indsats i landdistrikterne?	S. 19
Det potentielt asymmetriske forhold mellem hjælper og den hjulpe – hvordan undgås det?	S. 22
Må man drive mission, når man udøver diakoni?	S. 25
Afsluttende bemærkninger.	S. 27
Kildeliste.	S. 29

Forord

I 2012 blev en arbejdsgruppe med navnet "Kirken på landet 2012-2014" etableret. Bag initiativet stod Teologisk Pædagogisk Center, Grundtvigsk Forum samt Lolland Falster stift. Formålet med gruppens eksistens var at undersøge, hvordan kirkens situation på landet ser ud i disse år samt at se på, hvad der særligt kendetegner kirken på landet set i forhold til kirken i byen. Den ny erhvervede viden, var det meningen, skulle herefter bruges som afsæt for at se på nye muligheder for at være kirke på landet.

Initiativet har blandt andet ført til, at der i foråret 2014 blev afholdt en konference på TPC i Løgumkloster, hvor også Kirkeminister Marianne Jelved deltog. På hendes opfordring er det desuden blevet aftalt, at der atter i 2016 skal afholdes en konference om kirken på landet for at evaluere på, hvordan udviklingen har været i takt med, at der er blevet sat fokus på området.

Selvom vi nu skriver 2015, er arbejdet fortsat, og flere tiltag er blevet sat i værk som følge af forskellige initiativer fra arbejdsgruppen "Kirken på landet". Indeværende rapport er resultatet af et af disse tiltag. Formålet med den er at sætte fokus på diakonien i landområderne samt at skabe opmærksomhed på de særlige udfordringer, kirken på landet har i forhold til diakonien. Der er dermed ikke tale om nogen akademisk redegørelse for diakonien i alle Danmarks landsogne og ej heller en udbygget recept på, hvordan man bør gribe diakonale opgaver an i landdistrikterne.

Derimod er det formålet med rapporten, som bygger på i alt 18 interviews med forskellige aktører inden for blandt andet det kirkelige, det kommunale og frivillige segment, at høre om, hvilke tanker, idéer, erfaringer og opfattelser, der eksisterer om, med og af diakonien på landet.

I rapporten er der ved alle direkte citater foruden navn på kilden nævnt dennes fulde titel. Disse gentagelser er foretaget for lette læsningen for de, der ønsker at pluklæse i rapporten.

Det er næppe nogen hemmelighed, at mange danske udkantsområder i dag er udfordret af de strukturelle samfundsændringer. Den massive fraflytning fra land til by har efterladt og efterlader landkommunerne med store udfordringer som følge af lukkede skoler, butiksdød, dårlig infrastruktur og desværre også mange steder sociale problemer. Ofte er det de ressourcestærke, der trækker mod byen, mens de svagere stillede og mennesker på overførselsindkomst bliver tilbage, ligesom flere af disse kommer til, fordi der er billige boliger at få.

Ikke desto mindre stiller forholdene i de mindre landsamfund kirken på landet i en særlig situation. Kirkens klokker ringer ikke længere alene for en landbokultur, men må i dag nå ud til en langt bredere og mere broget befolkningsgruppe. Det faktum vil alt andet lige have betydning for den måde, diakonien gribes an på i landsognene.

I denne rapport har "Kirken på landet" talt med et udvalg af personer, der alle på en eller anden vis har berøring og/eller erfaring med fænomenet diakoni. Hver især har de bidraget

med overvejelser, erfaringer og viden, som fremadrettet gerne skal danne grundlag for en konstruktiv debat om, hvad kirken på landet skal stille op i forhold til en af sine kerneopgaver, nemlig diakonien.

Det er værd at bemærke, at der parallelt med denne rapport er foretaget egentlige videnskabelige undersøgelser af landområderne – helt ned på sogneniveau. Resultaterne peger på, at tilstanden i landsognene er mere nuanceret end som så, og at der således også er positive udviklingstendenser, som der bør tages højde for, når man vil tegne et samlet billede af de danske landsogne.

Indledning

Diakoni stammer fra det græske ord *diakonía*, som betyder tjeneste. I forhold til den danske folkekirke beskrives diakoni flere steder med et moderne dansk som kirkens sociale arbejde, ligesom man blandt andet på Diakonissestiftelsens hjemmeside kan læse, at "diakoni er det kristne evangelium omsat i praktisk handling, i omsorg for mennesket."

Kirkens diakoni tager sit udgangspunkt i Bibelens fortællinger om Jesus, hvor han møder ethvert menneske uanset stand og baggrund med respekt, værdighed og omsorg.

Historisk set har diakonien taget sit udgangspunkt i byerne. Det var der, nøden i mange år ansås som størst, og hvor mange af samfundets udsatte grupper søgte hen. I dag er billedet ikke længere det samme. Der findes stadig mange udsatte i byerne, men det nye er, at der også i det, der med det lidet flatterende ord kaldes "Udkantsdanmark", findes mange mennesker, der lider under såvel social, mental og materiel fattigdom. De mennesker skal kirken også være kirke for og med, og det rejser nogle udfordringer ikke mindst på det diakonale område.

Spørgsmålene er mange: hvordan hjælper kirken disse udsatte mennesker på en hensigtsmæssig måde, hvor langt bør forståelsen af diakoni-begrebet række, hvordan undgår man at umyndiggøre mennesker, der på mange måder måske allerede føler sig umyndiggjort i deres eget liv, hvordan kommer man ensomheden til livs, og hvordan får man frivillige engageret i det diakonale arbejde på landet?

Der er skrevet mangt og meget om diakoni igennem årene. På både dansk og udenlandsk. Men meget lidt af denne litteratur beskæftiger sig specifikt med diakonien på landet og de udfordringer, den står over for i disse år. En del af forklaringen er naturligvis, at udfordringerne er forholdsvis nye.

Vender man blikket mod England har der dog i årevis været en interesse for kirken på landet. The Arthur Rank Centre har i over 40 år støttet op omkring både den spirituelle og praktiske side af det at være kristen kirke på landet gennem blandt andre sociale projekter, sparring og udbydelse af kurser.

Når der herhjemme nu inden for det folkekirkelige spektrum er en gryende interesse for at rette opmærksomheden mod kirken på landet, skyldes det naturligvis de omstændigheder, at landdistrikterne i dag er udfordret på ikke så få parametre. Man taler sågar om, at Danmark er ved at knække midt over, og at det såkaldte Udkantsdanmark vil stå tilbage med de dårligste kort på hånden, skulle det ske.

Allerede i dag slås landkommunerne med store sociale problematikker, og det er i lyset af den erkendelse, at det giver mening for kirken at se på, hvilken rolle den bør og kan spille på landet. Folkekirkens Udviklingsfond har støttet op omkring "Kirken på Landet" og har bevilliget en sum penge, der skal bruges til at udvikle diakonien på landet i et samspil mellem sogne, provstier og diakonale organisationer.

Som denne rapport vil vise, er der flere steder i landet godt gang i udviklingen, mens der andre steder sker meget lidt. Næppe som følge af uvilje, men måske fordi, det endnu ikke er

gået op for alle, at det at være kirke på landet ikke mere kan være det samme, som det var engang.

Håbet er, at denne rapport og de mennesker, der har bidraget hertil ved at lade sig interviewe, må være en inspiration til, hvad der fremadrettet skal ske med diakonien ude i de små samfund, hvor kirken flere steder står som sidste bastion, efter skolen, supermarkedet og sportsforeningen har måttet bukke under.

Hvor ligger de sociale udfordringer på landet?

Har man fulgt de senere års debat om det såkaldte "Udkantsdanmark", kommer det næppe som nogen overraskelse, at det, der også betegnes som Danmarks yderområder, slås med betydelige problemer. Skåret helt ind til benet handler det om, at disse landområderne langsomt, men sikkert affolkes, og at de mennesker, der flytter mod byerne, oftest er de ressourcestærke, der ellers kunne medvirke til at højne den sociale kapital og holde liv i de små samfund.

De, der flytter den anden vej og tiltrækkes blandt andet af de lave huspriser på landet, er generelt, naturligvis mere udpræget i nogle områder end andre, mennesker med langt færre ressourcer.

Når det er blevet sådan, hænger det ifølge Kaare Dybvad, der i foråret 2015 udgav bogen "Udkantsmyten" (og i øvrigt er folketingskandidat for Socialdemokraterne samt projektchef i Væksthus Sjælland) sammen med en massiv centralisering på uddannelses- og arbejdsmarkedsområdet, og særligt inden for det statslige område. Centraliseringen har fået de veluddannede til at søge mod storbyerne, mens forvaltningerne i de store byer samtidig har forsøgt at få skubbet de svagere borgere på overførselsindkomst ud i de små byer.

Stort set samme analyse lyder fra Mette Tranevig, der er konsulent inden for social og sundhedsområdet i Kommunernes Landsforening.

"Det er de veluddannede, der flytter, og tilbage bliver mange på overførselsindkomst, hvilket belaster skattegrundlaget, som er et vigtigt grundlag for et bæredygtigt lokalsamfund," siger hun og påpeger dog, at problemet med mange på overførselsindkomst også er eksisterende i storbyerne på Københavns vestegn.

Chef for Kirkens Korshær, Helle Christiansen, ser den kedelige udvikling i perspektiv af industrialiseringen.

"Kirkens Korshær er et produkt af industrisamfundet. Da folk med industrialiseringen begyndte at flytte fra land til by, så man, at nøden var størst i byens baggårde, og at man klarede sig pænt på landet. Nu er vi vidner til, at rigdommen flytter fra landet til byerne – de uuddannede bliver hængende ude i de små samfund, og den sociale udsathed derude bliver tydelig med for eksempel rigtig mange enlige mænd," siger hun.

En af følgerne af forholdene i de små landsamfund er, at fællesskabet er kommet under pres. Tidligere sås man på skolen, fordi man havde børn der, og man hilste på hinanden hos købmanden. Men mange steder er både skole og købmand for længst en saga blot. Den observation har Jørgen Andersen, der er direktør for Ældre, sundhedsfremme, social- og voksenhandicap, beskæftigelsesområdet i Syddjurs Kommune, også gjort sig.

"Vi risikerer at få et fragmenteret samfund. På landet forsvinder dynamikken, og de lokalt bundne fællesskaber derude forsvinder. Den er ikke så konsistent mere den der med, at vi er så tæt på hinanden på landet og altid hjælper hinanden. En del steder er den der heldigvis stadig, men flere steder er den på retræte, og andre steder helt væk. Men fællesskabet kommer jo heller ikke af, at man flytter på landet, fordi der er en billig bolig," konstaterer han.

Andre har i forhold til nærværende rapport påpeget problematikker som dårlig infrastruktur og deraf følgende problemer med at komme uden for eget hjem, ensomhed og ringe sundhedstilstand hos udsatte borgere som typiske landdistriktsproblemer. Alle disse problematikker møder også kirken på landet i disse år. Og i forhold til kirkens diakonale forpligtelser er den store udfordring, hvordan man favner, møder og hjælper netop de mennesker, der frivilligt eller af nød har bosat sig i de små samfund.

Det er ikke nogen simpel opgave at løse for kirken, mener stiftspræst for diakoni i Ribe Stift, Ian Ørtenblad.

"Der er behov for større hjælp på landet i dag end tidligere. Forholdet mellem ressourcestærke- og svage er blevet et andet. Tidligere har der været tilstrækkelig med ressourcestærke borgere til at kunne løfte de små samfund, så der samtidig var god plads til de svagere. Sådan er det ikke mere. Og jeg kan godt ind imellem tænke, at når de, der i dag er lidt oppe i årene, ikke er her til at løfte mere, er der så mon overhovedet nogen til at tage over?" Spørger han.

Er kirken forpligtet til at afhjælpe sociale problemer i landdistrikterne?

Folkekirken på landet bør naturligvis spille en rolle, når det kommer til at løse de problemer, som særligt knytter sig til landområderne i Danmark. Sådan lyder det stort set samstemmende fra de personer, der er blevet interviewet i forbindelse med tilblivelsen af denne rapport.

Der er forskellige opfattelser af, hvorvidt man kan kalde det for en pligt, et ansvar eller en opgave, men overordnet synes der altså ikke at herske nogen tvivl om, at kirken bør yde en indsats i forhold til udfordringerne i det såkaldte Udkantsdanmark.

Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer udtrykker det således: "Jeg synes altid, at kirken har et socialt ansvar. Det ligger i det at være kristen og i at være kirke, at man tager sig af hinanden. Den gode omsorg har gode veje ud i samfundet, og det er ikke kun den lille menighed, der skal pleje sig selv. Man skal åbne op og også inkludere dem, der har det svært".

Flere af de interviewede påpeger imidlertid, at kirkens varetagelse af de sociale problemer halter en del steder. En af dem, der mener det, er chef for Kirkens Korshær, Helle Christiansen.

"Vi synes i Kirkens Korshær, at det er en af folkekirken opgaver at tage sig af social udsathed på landet. Men vi oplever, at kirken på landet ikke i tilstrækkelig grad tager opgaven på sig. De ser den ikke. Folkekirken er jo tilstede derude, hvor problemerne er og har både økonomi og lokaler til rådighed, som i høj grad kunne bruges til formålet," siger hun.

Hun påpeger i samme ombæring, at Kirkens Korshær gerne vil stå til rådighed og dele ud af dens erfaring med socialt arbejde.

Enkelte pointerer også, at det er som om, kirken har puttet sig i skyggen af den almægtige velfærdsstat, vi i dag bryster os af at have. Jørgen Revsbech, formand for menighedsrådet i Odden Kirke og næstformand for diakoniudvalget i Roskilde Stiftsråd samt medlem af byrådet for Venstre i Odsherred Kommune, henviser til, at vi skal huske på "ham, vi hører om i kirken om søndagen, som jo altid gik rundt blandt de udstødte".

"De ressourcer skal kunne tage sig af de svage. Det er et problem, at man i mange år har overladt det helt til det offentlige. Vi har betalt vores skat og tænkt, at så klarede kommunen nok alle dem, der er lidt anderledes, og som ikke har så meget netværk. Men der skal en holdningsændring til – vi skal forsøge at inddrage flere i fællesskabet," siger han.

Johannes Nissen, ekstern lektor på Institut for Kultur og Samfund – Kirkehistorie og Praktisk Teologi på Aarhus Universitet har skrevet både bøger og artikler om diakoni. Han henviser til Betænkning 1477 fra 2006 for folkekirken, hvoraf det fremgår, at kirken har fire centrale opgaver: gudstjeneste, undervisning, mission og altså diakoni.

"For mig mister en kirke sin berettigelse, hvis den ikke driver diakoni. Jeg mener faktisk også, at kirken bør være pioner på området – også kirken på landet. Det er en kirkes pligt at tage sig af samfundets svageste," siger han.

Der er dog også skeptiske stemmer, der mener, at der kan opstå problemer, når man siger, at kirken på landet skal være med til at løse de sociale udfordringer, og flere påpeger, at man skal passe på med at tro, at kirkerne derude lokalt kan løfte opgaven.

En af dem er Bodil Lodberg, der er ansat på Diakonhøjskolen og netop nu skriver på en ph.d., der også omhandler diakoni på Aarhus Universitet.

"Hvem er kirken på landet? Er det så præsten alene? Det giver jo ikke mening at lægge ansvaret over på en præst og nogle få kirkegængere. Men siger vi i stedet folkekirken, så indebærer det nogle organisatoriske udfordringer, fordi man inden for folkekirken traditionelt har haft svært ved at lave noget på tværs. Det kan ikke være kirken på landet, der skal løse problemerne. På græsrodsniveau kan der være nogle, der gerne vil, men det giver ikke mening, at en isoleret præst og en lille menighed skal løse de her problematikker på egen hånd," siger hun.

Flere andre er inde på det samme – at det kan være en meget stor opgave at lægge ud i de enkelte sogne alene. Blandt andet Marie Kirketerp, der er ansat på halv tid som sognepræst i Hjallerup Kirke og halv tid som diakonipræst i Brønderslev Provsti. Hun vil også hellere bruge ordet ansvar i stedet for pligt, men mener i øvrigt, at meget afhænger af den enkelte sognekirkes muligheder.

"Jeg mener, at kirken som helhed og i bredere forstand har et ansvar for at være opmærksom på og handle på de diakonale opgaver. Det kan være uoverskueligt for et enkelt sogn at løfte det diakonale ansvar alene, og derfor giver det rigtig god mening også at samarbejde omkring diakonien. Nogle diakonale opgaver er selvfølgelig oplagt lokale, men andre er det oplagt at samarbejde omkring bl.a. på tværs af sognegrænser, hvad enten det er større projekter eller erfaringsudveksling omkring de lokale tiltag," siger hun.

Forfatter til bogen "Myten om Udkantsdanmark", Kaare Dybvad siger det således:

"Det skal være et samspil – kirken kan ikke løse det alene. Og så skal det komme indefra. Man kan ikke forvente, at alle præster brænder lige meget for det, ligesom ikke alle præster brænder for eksempelvis gospel. Men man skal tage emnet op og tale om det, hver gang nogen laver noget, som har en god effekt," siger han.

Set i et historisk perspektiv har forskellige kirkelige institutioner spillet en rolle, der rækker meget længere tilbage end velfærdsstaten. Traditionen er fortsat parallelt med velfærdsstaten, og når der nu er et ikke mindst politisk voksende fokus på at gentænke statens og kommunernes rolle og herved inddrage andre typer af aktører mere, dukker kirken også op som en af disse, mener Klaus Petersen, professor og leder af Center for Velfærdsforskning på SDU, som også har været med til at skrive bogen "I himlen således også på jorden", der handler om velfærdssamfundet set med kirkefolks øjne.

"Der er blevet etableret en deling mellem velfærdsstat, som giver den generelle tryghed, men samtidig har regler om, at man for eksempel skal kunne bevise, hvad man bruger sine penge til, og så det kirkelige segment, som i højere grad har rettet sig mod udsatte, hjemløse og den slags. Men hvor går grænsen? Nogle områder har måske bedst af ikke at være pakket ind i det offentlige system, og nogle kirkelige tiltag er jo også støttet af velfærdsstaten," siger han og fortsætter:

"Velfærdsstaten kan jo ikke garantere, at folk er lykkelige. Det, som filantropien og dermed også kirken kan, er at hjælpe folk uden at stille krav af nogen slags. Man kan acceptere

mennesket, som det er, og række ud efter nogle mennesker, som det ellers er svært at række ud efter," siger Klaus Petersen.

Han nævner dog det faktum, at filantropien historisk set har været mest knyttet til bysamfundet, hvor man har haft ressourcerne til at løse sociale problemer. Det betyder, at organisationerne har været og stadig i høj grad er et byfænomen.

"Jeg er skeptisk overfor, om man kan være nok tilstede, der hvor problemerne er. Hvis mange gerne vil yde en indsats i København, men problemerne er i Nakskov, hvordan klarer man så det?" Spørger han.

Hvad er diakoni på landet – hvor langt strækker begrebet sig?

Der er tilsyneladende en gryende fornemmelse af i det kirkelige landskab, at der er behov for mere fokus på diakonien i landets yderområder. Det viser forskellige tiltag. I Ribe Stift holder de for eksempel en "Diakoniens dag" til efteråret, Samvirkende Menighedsplejer havde "Diakonien på landet" som tema i et af organisationens blade sidste år, og i Haderslev Stift har stiftsudvalget for nylig lavet en undersøgelse af, hvordan det står til med diakonien i stiftet.

Interessant er det i den forbindelse at få et indblik i, hvordan begrebet diakoni opfattes – hvor bred en forståelse og tolkning af begrebet er der tale om, når der specifikt tales om diakonien på landet?

Overordnet set kan man godt tillade sig at sige, at diakonibegrebet forstås forholdsvis bredt, hvis man ser på, hvor forskellige svar de interviewede til denne rapport har givet. Omvendt må det også påpeges, at flere pointerer, at man ikke kan og bør kalde alt for diakoni, så snart det ikke har noget med gudstjeneste og præst at gøre.

Flere nævner, at sognediakoni, når man bevæger sig ud på landet, bør tage sit udgangspunkt i kirkens fællesskab.

"Der har været en tradition for fællesskab på landet, og det udfordres nu nogle steder af, at tingene lukker ned. Men kirken er der stadig, og der er ofte et bredt fællesskab omkring kirken, hvor mennesker på forskellig vis er der for andre, og alle har forskellige ressourcer, som man byder ind med. Det fællesskab danner udgangspunkt for mange af de ting, der bliver gjort og kan udøve svar på, hvad diakoni er, ligesom kirkens inkluderende fællesskab i sig selv er udtryk for diakoni," siger Marie Kirketerp, ansat på halv tid som præst i Hjallerup Kirke og halv tid som diakonipræst i Brønderslev Provsti.

Hun uddyber:

"Jeg tænker nok diakoni bredt, forstået på den måde at diakonien på sin vis er målrettet os alle - på et tidspunkt får vi alle brug for hjælp. I nogle perioder har vi overskud til at give, og i andre får vi brug for hjælpen. Det ene udelukker ikke det andet," siger Marie Kirketerp, ansat på halv tid som præst i Hjallerup Kirke og halv tid som diakonipræst i Brønderslev Provsti.

Direktør for Ældre, sundhedsfremme, social- og voksenhandicap, beskæftigelsesområdet samt familier, skoler og dagtilbud i Syddjurs Kommune, Jørgen Andersen mener også, at der skal fokus på det inkluderende fællesskab.

"Kirken er jo tilstede i alle områder, hvor skolen og købmanden har lukket, så der har den en mulighed for at være samlende. Den kan skabe et netværk og fællesskab, som vi som kommune ikke kan. I forhold til de ikke så materielle sider af vores samfund, har kirken en stor rolle at spille. Som kommune går vores ydelser meget mere på bolig og forsørgelse. Men jeg tror, at den største efterspørgsel i dag retter sig mod fællesskaber. Der er et stort, udækket behov fra dem, der selv har svært ved at være opsøgende," siger han.

En overvejende del af de interviewede mener, at diakonien på landet både bør rette sig mod den materielle og den mentale fattigdom.

"Jeg synes i en vis forstand, at vi både skal være tilstede i materiel og mental forstand. Vi skal

måske koncentrere os mest om det eksistentielle og åndelige. Det med, at man føler sig ensom og alene. Men man skal også gøre noget materielt. Til jul og konfirmationer hjælper kirken på landet faktisk," siger Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer.

Flere pointerer, at hjælpende hænder til helt konkrete opgaver også kan være et udtryk for diakoni.

"Der kan være praktiske problemer som man kan gå ind og hjælpe med. Helt konkret kunne det for eksempel være hjælp til indkøb. Der kan være enker, hvor det var tidligere var manden, der kørte bilen. Jeg har da overvejet, at man skulle lave en indkøbstjeneste – lidt som en besøgstjeneste. Jeg kunne også sagtens forestille mig en 'handyman-patrulje', hvor man kunne rykke ud og hjælpe ældre, når en pære skulle skiftes, eller en skrue skrues i. Det, som mange klarer med sønnens eller den gode nabos hjælp, men som nogen også vil stå og mangle hjælp til," siger diakonipræst i Ribe Stift, Ian Ørtenblad.

Per Søgaard, der er medlem af menighedsrådet ved Lyng Kirke og formand for diakoniudvalget i Haderslev Stift siger, at han fornemmer en øget opmærksomhed på diakonien, men samtidig mener han, at kirken har været længe om at indse, at der er et øget behov.

"Vi har været vant til, at det offentlige har taget sig af den materielle fattigdom, og måske i virkeligheden også den mentale. Jeg kan for eksempel undres over, at enhver skole i hele landet i dag har en sorgplan, mens en opgørelse for nogle år siden viste, at det kun var 76 sogne i Danmark, der havde en sorgplan. Det synes jeg ikke folkekirken kan være bekendt," siger han.

Per Søgaard fremhæver i samme ombæring, at man skal passe på med at tro, at "her hos os" klarer alle sig godt, blot fordi man bor i et sogn, hvor ressourcer og økonomi udadtil tilsyneladende ikke er et problem. Det blev for eksempel understreget sidste år igennem en oplevelse fra et menighedsråd.

"En enlig kvinde med børn havde henvendt sig til den lokale kirke, og spurgte, om det var muligt at søge om hjælp til udgifterne til den forestående jul. Det aktuelle sogn var et meget velstående sogn og den lokale præst, der havde været præst i sognet i 25 år, havde aldrig været ude for lignende før. Hun købte ind til en julekurv, selvfølgelig. Men - menighedsrådet havde ikke umiddelbart en konto eller penge, der var beregnet til den slags. Nu har det aktuelle sogn besluttet, at de hvert år vil lave en sogneindsamling, som præsten kan bruge, hvis der kommer lignende henvendelser fra familier, der for eksempel har brug for støtte og omsorg. Det var nyt for menighedsrådet, at der i det aktuelle sogn var borgere, de havde brug for julehjælp. Men i menighedsrådet var der ingen tvivl om, at selvfølgelig skal folkekirken være synligt til stede som fortaler i ord og handling for mennesker, der har brug for omsorg og hjælp," fortæller Per Søgaard.

Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer, nævner flere områder, hvor hun ved, at der gøres en indsats. Det gælder for eksempel besøgstjenester og telefontjenester, som særligt er rettet mod ensomme ældre. I samme ombæring peger hun dog på folkekirkens akilleshæl.

"Et sted, hvor folkekirken ikke er så stærk, er hos de unge mennesker. De er svære at få fat i, når de først er blevet konfirmeret. Det gælder sådan set både på land og by. Men når vi ved, at mange unge i dag mistrives, så burde kirken også her yde en indsats," siger hun.

Diakonibegrebet kan dog også blive for bredt, mener chef for Kirkens Korshær, Helle Christiansen.

”Bare fordi det ikke er gudstjeneste og har noget med mennesker at gøre, er det ikke nødvendigvis diakoni. Diakoni handler om det hele menneske, og man skal balancere og se på menneskers reelle fattigdom. Det er rigtigt, at der også er en kulturel fattigdom, men man skal ikke lade den dække over den økonomiske nød,” siger Helle Christiansen.

Hvordan ser det ud med diakoni i landdistrikterne lige nu – hvilke konkrete erfaringer findes der derude?

Det kan være svært at tage en samlet temperatur på den diakonale indsats i landdistrikterne netop nu. For termometeret viser langt fra det samme fra sted til sted. Nogle steder er diakonien i højsædet, og der er tale om mange forskellige diakonale tiltag. Andre steder er udøvelsen af diakoni mere begrænset, og man er ikke nået til at tænke på, hvilke særlige behov der kunne være i et nutidigt landsogn.

Opfattelsen af, hvornår en indsats er diakonal, varierer også en del. Nogle tænker diakoni meget bredt, mens andre har en snævrere forståelse af begrebet.

Kirsten Laursen, der i kraft af sit virke som generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer har en betydelig viden om, hvad der sker på det diakonale felt på landsplan, fremhæver, at en af de indsatser, som er mest udbredt i landsognene, er besøgstjenester. Ligeledes er der en begyndende opmærksomhed på det givtige i at skabe netværk på landet, hvor man forsøger at samle folk omkring forskellige arrangementer.

En telefonkæde ser hun også oprettet flere og flere steder – det gælder blandt andre Horbelev Sogn på Falster.

”Sammen med Ældre Sagen har vi lavet en telefonliste. Hver morgen sidder der to og ringer op til en række personer for at sikre sig, at de er kommet godt ud af sengen og har det godt. Det er et tryghedsopkald, og det kan være, at nogen også lige skal have et godt råd i forhold til en sygetransport til hospitalet senere på dagen,” fortæller Mogens Hess, der er næstformand i menighedsrådet ved Horbelev Kirke.

Når det kommer til samarbejder mellem kirken og de større humanitære organisationer, påpeger Kirsten Laursen, at det det går lidt trægt. Der er en tendens til, at enhver holder på sit, mener hun.

Den omstændighed kan sognepræst i Kollerup Kirke og Vindelev Kirke ved Vejle samt tovholder på arbejdsgruppen ”Kirken på landet”, Birgitte Rosager Møldrup, godt genkende. ”Vindene inden for diakoni blæser rigtig meget i retning af samarbejde – enten mellem sogne eller organisationer. Men desværre kan folk være bange for at miste deres selvbestemmelse som sogn. Og vi har for eksempel svært ved at arbejde sammen med Røde Kors, selvom det ville være oplagt i forhold til asylcenteret i sognet. De er naturligvis optagede af deres neutralitet og kender ikke diakonien som noget ikke-forkyndende,” siger hun.

De danske kommuner derimod ser ud til at være mere end samarbejdsvillige.

”De leder med lys og lygte efter frivillige organisationer, der vil gøre noget. De holder ikke som førhen kirken 10 skridt fra livet,” siger Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer.

Og der er flere gode eksempler på, at den lokale sognekirke og kommunen har et konstruktivt samarbejde – nogle samarbejder mere formelle end andre. I Odden Sogn er det for eksempel blevet arrangeret, at kommunens forebyggende sygeplejersker hjælper borgere, der har mistet, til at få kontakt til den sorggruppe, som er i sognet. Og i Brønderslev Sogn, fortæller

menighedsrådsmedlem Else Hansen, arbejder man sammen med Brønderslev Kommunes unge- og familieafdeling om at få udpeget de børnefamilier, der kan bruge lidt ekstra midler til jul. Derudover får kirken også bevilliget penge fra kommunen til at afholde juleaftener for alle interesserede.

En del af de interviewede ytrer, at man med fordel kunne arbejde på tværs af sogne omkring diakonale opgaver. Nogle steder gøres det allerede med succes. For eksempel i Brønderslev Provsti.

"I vores provsti var der i november 2011 en visionsdag, som blev starten på et stærkt øget samarbejde mellem sognene. Fra starten blev der blandt andet oprettet en diakonigruppe på tværs af sognegrænserne, og alle sognene er med til at finansiere min halve diakonistilling," siger Marie Kirketerp, der dels er præst i Hjallerup Kirke og diakonipræst i Brønderslev Provsti.

Hun fortæller i øvrigt, at der er kommet et større fokus på diakoni som følge af samarbejdet, og blandt de diakonale tiltag, der foregår på tværs af sognene er sorggrupper, feriehjælp og fokus på forskellige former for julehjælp.

I Brønderslev Provsti har man også for år tilbage indgået et samarbejde med Samvirkende Menighedsplejer, og hos flere af de interviewede er der forslag om et sådant samarbejde, hvor man kan hente forskellige former for støtte, inspiration og sparring.

Bodil Lodberg, ansat ved Diakonhøjskolen og netop nu ved at skrive en ph.d., der også omhandler diakoni, på Aarhus Universitet, fortæller, at det også er muligt at lave en bestyrelse ved siden af menighedsrådet, som beskæftiger sig udelukkende med diakoni. Flere sogne har allerede nu i samarbejde med Samvirkende Menighedsplejer oprettet diakoniudvalg, der arbejder med diakonale tiltag i sognet.

"En sådan bestyrelse må gerne samarbejde med kommunen modsat menighedsrådet og kunne eventuelt gå på tværs af flere sogne. Samarbejdet med kommunen kunne for eksempel bestå i, at denne kunne bidrage med besked om, hvornår en borger havde brug for en vågekone eller en besøgsven, eller de kunne have et økonomisk samarbejde" siger hun.

Det fremgår dog også af flere interviews, at det med at samarbejde med andre sogne om diakoni ikke bare er noget, man uden videre stabler på benene. Mogens Hess, næstformand i menighedsrådet ved Horbelev Kirke på Falster, har givet et eksempel, der illustrerer dette meget godt.

I Horbelev Kirke er man vant til at samarbejde med andre sognekirker og menighedsråd om foredrag og såkaldt kirkehøjskole. På et tidspunkt fik kirken udstationeret en konsulent fra Danske Menighedsplejer, som skulle stå for et ferieprojekt for udsatte familier, og i den forbindelse forsøgte Mogens Hess at få et samarbejde i gang med de menighedsråd, man var vant til at samarbejde med. Men det var sværere end som så.

"Jeg prøvede at sælge diakonien til nogle af de andre menighedsråd, men der var ikke rigtig nogen, der syntes, de kunne finde familier til projektet og heller ikke frivillige, der var klar til at tage med på ferien som hjælpere," siger han.

Men trods vanskeligheder har Mogens Hess ikke opgivet at få de andre nabosogne til at

samarbejde omkring diakoni.

”Det er en langvarig opgave at gøde jorden. Jeg tror også, at det skyldes, at folk har travlt. Mange steder er det jo menighedsrådet, der skal trække det hele, ligesom det ofte er ældre mennesker, der melder sig som frivillige. Vi mangler de unge og mellemlaget, som også kunne hjælpe os med at se på, hvordan vi håndterer at hjælpe de yngre generationer,” siger han.

Et par stykker nævner, at kor-virksomhed kan være et givtigt diakonalt tiltag. Birgitte Rosager Møldrups, sognepræst i Kollerup og Vindelev Kirker ved Vejle samt tovholder i arbejdsgruppen ”Kirken på landet”, har selv gode erfaringer med oprettelsen af et børnekor – oven i købet oprettet i samarbejde med den lokale folkeskole.

”Vi som kirke betaler for undervisningen, og skolen lægger lokaler til. Kor-aktiviteten bliver ført som en udgift under diakoni, fordi det er et gratis tilbud til alle børn. Og vi har derigennem fået kontakt med børn, i hvis hjem der ikke har været råd til, at de kan have andre fritidsinteresser. Blandt andet har det givet en kontakt med udsatte familier, som jeg ikke havde haft mulighed for at etablere på samme værdige og naturlige måde, hvis ikke børnene var kommet i koret,” siger Birgitte Rosager Møldrups.

Mogens Hess, menighedsrådsmedlem ved Horbelev Kirke på Falster, kan også fortælle om et kirkekor – dette bestående af 30 voksne fra menigheden. Han mener i høj grad, at koret kan betegnes som et diakonalt tiltag, fordi det er et samlingspunkt for nogle mennesker, der har glæde ved at synge sammen i et fællesskab. Han fortæller, at kirkens præst har været aktivt medvirkende til, at få mennesker engageret i koret.

Herunder er nævnt lidt flere af de diakonale tiltag, som de til rapporten interviewede har berettet om.

– I Kollerup Kirke og Vindelev Kirke har man igangsat et samarbejde med den lokale skole, som selv har henvendt sig for at få frivillige hjælpere. Hjælperne, som består af 10 ældre mennesker fra menigheden, skal komme med skolen ind imellem og læse med de yngste elever. (Kilde: Sognepræst ved Kollerup og Vinderup Kirke, Birgitte Rosager Møldrups.)

– Ved Kollerup Kirke og Vindelev Kirke har man en præstegårdsskov, hvor der er blevet bygget bålhytte og shelters. Projektet er betalt med penge fra blandt andet provstiet og Friluftsrådet. Det diakonale projekt lå i at bygge hytterne. Det lykkedes blandt andet at engagere nogle mænd, der var gode til håndværk, men som normalt ikke føler sig som en del af et fællesskab med dem, der går i kirke. (Kilde: Birgitte Rosager Møldrups)

– I den tidligere Sydthy Kommune har provst Jens F. Munksgaard været med til at starte to væresteder. Det ene et sted for misbrugere og socialt dårligt fungerende, det andet en genbrugsbutik og værested for psykisk syge enlige. Begge tiltag er foregået i samarbejde med Sydthy Kommune og fortsat i den nye Thisted Kommune.

”Det har ikke været svært at få kommunen med på den. Når man kommer og siger, at man vil løse en opgave, som egentlig er kommunens, tager de med glæde i mod. Man skal bare sørge

for at finde en paragraf at lægge sådanne tiltag ind under. For eksempel skulle kommunen ifølge loven lave et værested for psykisk syge, og derfor ville de gerne poste penge i det. Genbrugsbutikken skaffer 100.000 kroner om året på trods af, at vi betaler ret stor husleje.

Hvordan kan/skal frivillighed og professionalisme spille sammen i forhold til en kirkelig, diakonal indsats i landdistrikterne?

Skal man starte med at konkludere noget omkring forholdet mellem den frivillige og den professionelle indsats i forhold til diakonien på landet, må der være tale om i alt tre delkonklusioner i forhold til de svar, som de interviewede til denne rapport har givet.

1: Frivillige er altafgørende for den diakonale indsats på landet.

2: En professionel tovholder er ofte afgørende for, at diakonale indsatser bliver en succes.

3: Det er stadig lettere at engagere frivillige i landområderne end i byerne.

For at starte med det sidste. Adskillige af de adspurgte giver udtryk for, at frivilligheden på landet – i hvert fald i forhold til kirken – trives bedre end i byerne. Forfatter til bogen "Udkantsmyten", Kaare Dybvad mener generelt, at folk er mere villige til at stille op og gøre et stykke gratis arbejde i provinsen, end de er i storbyerne, hvor alt er mere markedsbaseret, og hvor man betaler sig til at få tingene gjort. Han påpeger dog, at det ikke er til at sige, om det kan ændre sig.

"For den generation, der er vokset op i 90'erne og 00'erne har der været en opfattelse af, at frivillighed var noget gammeldags noget. Men det er langsomt ved at vende, og de værdier, der ligger i frivilligt arbejde, er atter på vej ind. Man taler det bare ind i et mere moderne sprog," siger han.

Også generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer, Kirsten Laursen, påpeger, at det er lettere at skaffe frivillige på landet end i byerne, og uden at kunne dokumentere det mener hun, at det har noget at gøre med, at der er så mange andre tilbud i byerne at konkurrere med, mens der sker mindre på landet.

Lone Wellner Jensen, der er provst i Kerteminde Provsti, præst i Kerteminde og Drigstrup Kirker samt medlem af bestyrelsen for Landsforeningen af Menighedsråd, har samme opfattelse og mener, at det kan hænge sammen med, at man som præst i et landsogn kender sine sognebørn bedre, end man ofte gør i byerne.

"Da jeg var præst på landet, vidste jeg for eksempel, hvem der var tidligere kogekoner, stolte af deres fag, og som gerne ville give en hånd med, hvor de kunne. Så nemt er det ikke for mig i dag i et bysogn," siger hun.

Lone Wellner Jensen påpeger i øvrigt, at det generelt er blevet vanskeligere at rekruttere frivillige i dag end tidligere. Dem, der skal prikkes på skulderen – både de yngre, men også pensionisterne – har ikke længere samme tilhørsforhold til kirken.

"Vi begynder at mærke et traditionstab, og at det er vanskeligt at melde sig som frivillig til noget, man ikke er knyttet rigtigt til," siger hun.

Uanset om det er nemt eller svært at få fat i frivillige, er de afgørende for en diakonal indsats på landet. Det er stort set alle interviewede enige om.

”Uden frivillighed går det ikke. Men det skal være noget, der gror og er rodfæstet lokalt.”

Så enkelt lyder det fra chef for Kirkens Korshær, Helle Christiansen.

Marie Kirketerp, der har en halv stilling som præst i Hjallerup Kirke og en halv stilling som diakonipræst i Brønderslev Provsti, mener, at de frivillige og kirkens fællesskab er afgørende faktorer i forhold til diakonien.

”Fællesskabet og diakonien hænger uløseligt sammen. Og fællesskabet omkring kirkekaffe for eksempel tænker jeg også er en form for diakoni, fordi vi der er forsamlet i et inkluderende fællesskab og har øje for hinanden.” siger hun.

Der er forskellige forslag til, hvordan man bedst får frivillige engageret. Men noget af det, der går igen fra de interviewede, er overbevisningen om, at man bedst får fat i folk ved at prikke dem på skulderen – altså henvende sig direkte til dem.

”Mange mennesker vil gerne gøre et stykke arbejde – især, hvis de får en konkret opgave. Men det er ikke nok med en lille eftersøgende annonce i den lokale avis. Folk skal prikkes på skulderen – ’headhunted’, som man siger,” siger Else Hansen menighedsrådsmedlem ved Brønderslev Kirke.

”Man skal ikke altid tro, at en annonce i avisen gør underværker. Men hvis du spørger Fru Sørensen, så vil hun gerne,” siger Ian Ørtenblad, diakonipræst i Ribe Stift.

Menighedsrådsmedlemmerne, der på sin vis også kan betegnes som frivillige, spiller ligeledes en vigtig rolle, når der tales diakoni på landet. Flere interviewede påpeger, at menighedsrådets rolle er at medvirke til at afdække, hvilke diakonale behov der er i netop deres sogn.

At det er menighedsrådsmedlemmerne selv, der skal stå for de diakonale indsatser, kan være problematisk. Det mener blandt andre Mogens Hess, menighedsrådsmedlem ved Horbelev Kirke på Falster.

”Vi kan ikke selv i menighedsrådet overkomme særlig meget, fordi vi har mange andre opgaver. Jeg mener, at vi i stedet skal være formidlende i de landmenigheder, hvor der ikke er så mange løse penge på budgettet,” siger han.

Som sagt er det også en gennemgående holdning, at der behøves professionelle kræfter, hvis diakonien skal løftes i landsognene. Der er forslag om at inddrage for eksempel Samvirkende Menighedsplejer og Kirkens Korshær, men flere understreger også, at kirke-kultur-medarbejder kunne spille en stor rolle.

Et reelt problem er det dog, at der i mange af de små landsogne ikke er penge til ansættelse af kirke-kultur-medarbejdere. Løsningen kunne være at tænke i et samarbejde på tværs af land-

sogne også på dette område. Det foreslår flere – blandt andre Birgitte Rosager Møldrup, Sognepræst ved Kollerup Kirke og Vindelev Kirke.

”En Kirke-kulturmedarbejder ville være rigtig god at have især til at organisere, fordi der er mere praktik i de nye opgaver, som kirkerne på landet tager op: diakonale opgaver og opgaver af mere lokal og folkelig karakter. Kirkerne på landet kunne sagtens gå sammen om at ansætte en, som man kunne deles om,” siger hun.

Hvis ikke man har en professionel tovholder, kan det, uanset at man har rigtig mange frivillige, blive svært at få initiativer til at vokse sig til vedvarende tiltag. Det erfarer Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer.

”I mange tilfælde har vi erfaring for, at hvis tingene bliver lidt sværere, så er det bedst med en professionel tovholder. For ellers risikerer der at ske det, som de frivillige selvfølgelig har ret til, at de går,” siger hun.

Et indspark i forhold til en eventuel ansættelse af en kirke-kultur-medarbejder kommer fra Bodil Lodberg, ansat på Diakonhøjskolen og netop nu ved at lave en ph.d. på Aarhus Universitet, der også omhandler diakoni. Hun foreslår, at man i rekrutteringen af kirke-kultur-medarbejdere ser på, hvilke behov der er i det specifikke geografiske område.

”Det kunne være, at man skulle tænke, at her hos os har vi brug for en socialrådgivertype eller en musik-terapeut. Man bør ikke være for snæver i sin opfattelse af, hvad medarbejderen skal kunne,” siger hun.

Der er ligeledes visse diakonale tiltag, som ifølge flere interviewede kræver, at der er professionelle kræfter ind over. Det gælder blandt andet i forhold til sorggrupper, hvor flere påpeger, at det er nødt til at være mennesker, der ved, hvad de har med at gøre, der står i spidsen for det.

Klaus Petersen, professor og leder af Center for Velfærdsforskning på SDU, nævner, at der kan være nogle etiske udfordringer i forhold til diakonien, når det er frivillige kræfter, der står bag.

”Man skal som frivillig kunne levere en stabilitet, uanset om det er åndeligt eller socialt. Hvis man lover besøg en gang om ugen, så kan det ikke nytte, at man kun dukker op hver tredje uge. De mennesker, der sidder og venter på besøg, er tit mennesker, som i forvejen har oplevet svigt, og de fortjener naturligvis, at aftaler holdes. Der kan også opstå et etisk problem, hvis man som frivillig beskæftiger sig med nogle af samfundets allersvageste grupper. For hvornår skal man for eksempel indberette til myndighederne, hvis man er vidne til noget, som man ikke føler, man kan sidde overhørig?,” siger han.

Modsat peger Mette Tranevig, konsulent inden for social og sundhedsområdet i Kommunernes Landsforening, på, at frivillige kan noget helt andet end for eksempel kommunalt ansatte.

”Nogle har næsten en forventning om, at det offentlige skal være venner med folk, hvilket sjældent er muligt. Som hjemmehjælper eller handicaphjælper får man jo penge for sit job, og man har skærpet indberetningspligt. Den ikke-betalte relation kan ofte noget andet, fordi forholdet kan udvikle sig anderledes,” siger hun.

Det potentielt asymmetriske forhold mellem hjælper og den hjælpne – hvordan undgås det?

Når man i en arbejdsgruppe som "Kirken på landet" har sat sig for at se nærmere på diakonien i landområderne, hænger det naturligvis sammen med, at man er bevidst om, at der eksisterer visse sociale problemer i en del af landets små samfund. Det er de samme problematikker, som mange politikere og meningsdannere ofte taler om, når der snakken går om "Udkantsdanmark".

Det er naturligvis positivt, at der eksisterer et ønske om at afhjælpe de problemer, der er derude, og at man gerne vil række en hånd ud til de mennesker, der lever under vanskeligere forhold end mange andre. Men i samme øjeblik, man sætter sig for at hjælpe, opstår der også hurtigt en rollefordeling, hvor magtforholdet bliver asymmetrisk. Et "os og dem-forhold", hvor "os" er alle dem, der har så meget overskud i livet, at de kan hjælpe "dem", for hvem livet på mange måder ikke har formet sig helt så nemt.

Men præcis dette asymmetriske "os og dem-forhold" må ikke være styrende inden for den kirkelige diakoni. Det påpeger en del af de interviewede. Deriblandt Johannes Nissen, ekstern lektor på Institut for Kultur og Samfund – Kirkehistorie og Praktisk Teologi på Aarhus Universitet, der taler om, at det bør være den myndiggørende diakoni, der hersker, når kirken på landet sætter ind på området.

"Man har inden for mange videnskaber brugt udtrykket 'empowerment', som er et udtryk for, at man lader 'den svage' selv tage ejerskab. I ethvert diakonalt arbejde ligger der en risiko for formynderi. Altså 'jeg ved, hvad misbrugeren eller den socialt udsatte har brug for'.

Myndiggørende diakoni går ud på at fremkalde disse egenskaber hos den anden. For at arbejde med diakoni er man nødt til at indse, at alle mennesker har brug for selv at modtage. Man er både den hjælpende og hjælpsøgende. Den kristne diakoni har sit egentlige udspring i gudstjenesten, og vi er alle på samme side af skranken. Vi lever i en tilværelse, hvor vi skal passe på med ikke at dele i modtagere og givere. Diakoni er at leve sammen med, og ikke kun gøre noget for andre, men også med andre," siger han.

Birgitte Rosager Møldrups, sognepræst ved Kollerup og Vindelev Kirker, taler om, at man i de geografiske områder, man lever i, skal være bedre til at rumme hinanden og til at inkludere ind i det kirkelige fællesskab. Alt for mange føler sig sat uden for kirkens regi, og mange sogne er ikke for gode til at tage den opgave på sig at få et bredt fællesskab op at stå.

"Uropfattelsen af kirken er, at den hjælper de fattige, men sådan har det jo ikke været i mange år, og velfærdsstaten har overtaget den sociale forpligtelse. Opgaven for kirken på landet er snarere, synes jeg, at få folk til at føle sig som en del af fællesskabet, uanset hvilken socialklasse de tilhører. I en traditionel diakoni kan man komme til at stigmatisere folk, hvis der bliver et 'os og dem', og jeg længes efter, at vi vender skuden og følger nyfortolkningen af diakonien – det, jeg kalder neo-diakoni, hvor det i høj grad handler om det inkluderende fællesskab," siger hun.

Hvordan man konkret griber det an og får det inkluderende fællesskab gjort til en realitet er ikke nemt, påpeger flere af de interviewede. Men at satse på arrangementer, hvor der er naturlig deltagelse af både "de ressourcetsvage" og "de ressourcestærke" er idealet for flere. Det er dog også en udfordring i sig selv. Det siger blandt andet diakonipræst i Ribe Stift, Ian

Ørtenblad.

"Helst ville jeg lave nogle inkluderende omsorgsfællesskaber, hvor der er bredt inviteret. Så ville 'de stærke' have en fin dag, og de 'mindre stærke' ville blive løftet med. Det er det mest naturlige, og man fastholder, at man som menighed har et fællesskab. Det bliver ikke så villet. Men desværre er det ofte sådan, at dem, der har problemerne, de kommer ikke. De ved godt selv, at de ikke er som de andre," siger han.

Den modsatte løsning, hvor man for eksempel laver målrettede tilbud til eneforsørgere eller arbejdsløse, kan være problematisk, mener Ian Ørtenblad. For hvordan siger man til folk, at de har brug for noget, som jeg kan give dem, men som de bare ikke ved, de har brug for?

"Vi skal også passe på ikke at sige, at folk har utrolig meget brug for vores indsats, bare fordi de lever på en anden måde, end vi selv gør. Der kan sagtens være familier, hvor børnene får masser af kærlighed og mad hver dag, men hvor forhaven ikke ligner vores egen," siger han.

I de små samfund på landet kan det være sværere at gemme sig end i byen. Ofte ved folk godt, bag hvis husmure det er, problemerne gemmer sig. Og som Helle Christiansen, chef for Kirkens Korshær, siger, så er det altid federe at være den, der banker på, end den der bankes på hos. Men at det er sådan, behøver ikke at betyde, at man ikke skal gøre det.

"Man kunne jo starte med at spørge folk om, hvad de kunne tænke sig, at kirken tilbyder dem. Her har folkekirken en mulighed for at stille op med enten præst eller menighedsrådsmedlem og sige, at de gerne ville have afdækket sognets behov. Man kunne eventuelt komme med nogle konkrete forslag og forhøre sig om, hvorvidt det var noget," siger hun.

Kirsten Laursen, generalsekretær for Samvirkende Menighedsplejer, hører også, at det kan være svært at nå de mennesker, som man reelt gerne vil, med det diakonale arbejde. Men omvendt er det også hendes erfaring, at når først man får dem engageret, så vil de gerne. "Man skal ikke på nogen måde antyde over for dem, at de er stakler. Så kommer de ikke. Det forstår man jo godt, for hvem har lyst til at blive talt ned til. Men hvis man giver dem lidt ekstra guidning – for eksempel sender dem en sms lidt før arrangementet starter, så vil de faktisk gerne," siger hun og fortæller, at der er en del sogne, der er begyndt at arbejde med familienetværk.

Flere nævner også, at kirken bør mande sig op og ikke være så nervøs for at overskride folks blufærdighedsgrænse. Det kan sagtens gøres ordentligt og med respekt, når man henvender sig til folk, man ønsker at hjælpe.

"Naturligvis kan for stor nærhed på landet sommetider være et problem. Men jeg oplever ikke, at det er det i diakonal sammenhæng. Det er et spørgsmål om pli og dannelse, og hvordan man blander sig. Man skal passe på, at man ikke bare opfinder moralske dilemmaer," siger Lone Wellner Jensen, provst i Kerteminde provsti, præst i Kerteminde og Drigstrup Kirker samt medlem af bestyrelsen i Landsforeningen af Menighedsråd.

Også Per Søgaard, medlem af menighedsrådet ved Lyng Kirke og formand for diakoniudvalget i Haderslev Stift, advarer mod, at man trods gode ord og intentioner risikerer at svinge sit ansvar hvis vi ikke konkret gør hjælp og omsorg til en hjertesag for folkekirken.

"Vi er nok for fokuserede på, at vi ikke må overskride en fortrolighedstærskel. Men jeg siger, at det dog var meget værre, hvis vi ikke gav os til kende. Ringer vi på og siger, at vi kommer

fra kirken, kan det være, at vi får et nej tak, men det kunne jo også være, at der stod en i døren og sagde: 'Det har jeg ventet længe på',” siger han.

Der må ikke gå hattedameri i diakonien, pointerer en af de interviewede. Derfor giver det god mening, at man hele tiden har i tankerne, at man også får ved at give, og at det næste gang kunne være en selv, der havde brug for hjælp. Det handler med andre ord ikke om, at man skal have sit eget godhedsbehov dækket.

”Det handler vel i virkeligheden om empati og om at forestille sig, hvordan man helst selv ville bryde sig om at blive mødt i den situation. Vi er alle mennesker, der kan havne i situationer, hvor vi kan få brug for hjælp. Men i vores individualistiske evalueringssamfund kan der være en tendens til at tænke, at hvis ikke vi har lige så stor succes som andre, så er der nok noget i vejen med os. Men jeg tænker, at det kristne menneskesyn handler om at tænke, at det ligeså godt kunne være mig. Som Luther sagde: 'Vi er på en gang både syndige og frikendte',” siger Bodil Lodberg, ansat ved Diakonhøjskolen og netop nu ved at lave en ph.d., der også omhandler diakoni, på Aarhus Universitet.

Hvilket sindelag man udfører diakonien med, nævner et par stykker, bør ikke være i fokus, og provst i Sydthy Provsti og præst i Hurup Hellig og Gettrup Sogne, Jens F. Munksgaard mener, at man ind imellem skal komme i gang med at handle uden for mange overvejelser om, hvordan man nu skal henvende sig for ikke at tale ned til nogen.

”Man sætter ikke et skilt op: Her sælges kartofler. Man går til dem, der har behov for dem og siger: 'Her, jeg har nogle kartofler, dem kan du købe. På samme måde med hjælpen – begynd at hjælpe, så kan du senere begynde at kalde det noget,” siger han.

Endelig er der det faktum, at der findes mennesker, som vitterligt ikke ønsker hjælp, hvilket også er nødvendigt at acceptere. I Thisted Kommune er præsterne for eksempel blevet opfordret til at tage sig af nogle enlige mænd, fortæller provst i Sydthy Provsti og præst i Hurup Hellig og Gettrup Sogne, Jens F. Munksgaard.

”Der er fem til syv enlige mænd, der går tur hele dagen, og de vil ikke tages af. Skal vi arrangere madklub for sådan nogle, der ikke vil? De, der sidder ene, skal vi tage os af, hvis de ønsker det. Men der er nogle mennesker, som i grunden klarer sig selv udmærket, og når vi opdager det, så skal vi altså holde os væk, og så nytter det ikke, at nogen siger, at det liv, han eller hun lever, det vil jeg ikke leve, så det skal han heller ikke,” siger han.

Må man drive mission, når man udøver diakoni?

Diakoni og mission er som bekendt to af folkekirkens fire kerneopgaver. Derfor kan der heller ikke herske tvivl om, at man i ethvert sogn skal beskæftige sig med begge dele. Men spørgsmålet er, om man, når man beskæftiger sig med diakoni og i dette tilfælde på landet, samtidig også har en missionsopgave at udføre.

Blandt de, der er blevet interviewet til denne rapport, er det mest udbredte svar: 'Nej, man skal ikke benytte diakonale indsatser til samtidig at missionere'.

Men i samme ombæring lyder det fra flere, at kirken dog er nødt til at bekende kulør. Blandt andet fra Mette Tranevig, konsulent inden for social og sundhedsområdet i Kommunernes Landsforening.

"Man kan ikke gå ind i det her uden at stå ved, hvor man kommer fra. Så bliver det sektagtigt. Hvis man lægger vægt på, at man vil gøre en forskel og yde noget næstekærligt, så er det ikke mærkeligt, at man kommer fra folkekirken – det skal man ikke være bange for at sige. Selvfølgelig vil der være nogle, der står af, når de hører, hjælpen kommer fra folkekirken, men mange vil se folkekirken som en del af vores kultur og ikke undre sig over, at den tilbyder sin hjælp," siger hun.

Per Søgaard, formand for diakoniudvalget i Haderslev Provsti, mener ikke, at man i sine diakonale indsatser skal komme med bibel og salmebog og lave en form for et trosmæssigt overfald. Men samtidig peger han på, at en del især ældre mennesker gerne vil fastholde en kontakt med det åndelige, som man skal være parat til dele med dem.

"Vi er lidt forkrampede, men vi skal turde vise, hvem folkekirken er. Vise vores værdier, og det er da netop at hjælpe for eksempel ensomme," siger han.

Når man som kirke bekender kulør, kan scenariet oven i købet være, at man vinder tillid. Det mener blandt andre Lone Wellner Jensen, provst i Kerteminde Provsti, præst i Kerteminde og Drigstrup Kirker samt medlem af Landsforeningen af Menighedsråd.

"Jeg oplever ikke, at det er et problem, at folk ved, hvorfra jeg kommer. Embedet baner vejen for tilliden. De ved, at jeg ikke er sagsbehandler og føler sig anderledes tilpas, end hvis jeg kom fra kommunen. For os som kirke er det også vigtigt, at folk bliver ved at kunne identificere sig med os. For de fleste ved stadig, at der er noget med kirken og næstekærlighed, og at de som mennesker mødes med en anden værdighed end i det offentlige system," siger hun.

Det betyder dog ikke, at der skal være krav om deltagelse i gudstjenester, og at der skal bedes bordbøn til fællesspisninger, hvis man vil gøre sig fortjent til hjælp.

"Det kunne jeg aldrig drømme om. Det ville være at voldtage folks sjæl. Man skal ikke sætte betingelser for hjælpen," understreger Lone Wellner Jensen.

Birgitte Rosager Møldrup, sognepræst ved Kollerup og Vindelev Kirker, mener, at præmissen altid må være, at man går ud for at være kirke, ikke for at sælge et budskab, men for at gøre det vovede forsøg: at gå den vej, der forkyndes om søndagen.

"Man går ud fra ordet og ikke med ordet. Ligesom man som forældre bedst opdrager ved at

være gode eksempler, så kan man som kirke også bedst formidle, hvad budskabet består i ved at vise det” siger hun.

Næsten samme ord bruger Johannes Nissen, ekstern lektor på Institut for Kultur og Samfund – Kirkehistorie og Praktisk Teologi på Aarhus Universitet.

”Jeg mener ikke, at man skal bruge diakonien som lokkemad for kristne. Det har vi missionen til. Hvis det kristne budskab skal være troværdigt, skal det udtrykkes både i ord og handling. Det sidste har man nogle gange forsømt. Man skal tone rent flag, men uden at begå overgreb,” siger han.

Selve ordet diakoni er ikke et hyppigt brugt ord uden for kirkelige kredse. Og når man gerne vil yde sociale indsatser i et moderne samfund og ligeledes involvere kirkefremmede, er spørgsmålet, om man burde finde et nyt ord til at beskrive den kirkelige diakoni.

”Diakoni er nok ikke det bedste salgsord i dag, fordi mange ikke ved, hvad det betyder. Man skal formulere det lidt mere moderne måske. Jeg er ikke sikker på, at det vil skabe et dårligt brand, at det signalerer folkekirke, men der skal tænkes over, hvordan det formuleres,” lyder det fra Klaus Petersen, professor og leder af Center for Velfærdsforskning på SDU.

Men der ligger en udfordring i at finde et nyt ord, der dækker præcis det samme som diakoni. Flere af de interviewede mener da også, at ordet diakoni skal bevares, og at man så må sørge for at få formidlet til omgivelserne, hvad ordet betyder og indebærer. Et par bud på et nyt navn har været ”Neo-diakoni” og ”Kirke med hænder og fødder”, men spørgsmålet er, om man så får dækket hele indholdet af ordet diakoni ind.

Jørgen Andersen, direktør for Ældre, sundhedsfremme, social- og voksenhandicap, beskæftigelsesområdet samt familier, skoler og dagtilbud i Syddjurs Kommune, siger:
”Der er forskellige synspunkter. Og diakoni er jo mere end socialt arbejde – det er også en måde at se på medmennesket på, og det er ikke kun at gøre en frivillig indsats. Man skal som kirke ikke give køb på sin eksistensberettigelse. Samtidig er det dog vigtigt, at man er med til at afmystificere det, man står for og får fortalt, at kirken ikke kun er en institution, der holder gudstjenester.”

Afsluttende bemærkninger

Når man skal opsummere hovedpointerne og konklusionerne af denne rapports indhold, er det, som står klarest, enigheden om, at kirken på landet bør spille en rolle i forhold til de problemer og udfordringer, der eksisterer i landsognene. Dog er der forskellige holdninger til, hvor meget der kan forventes udført på helt lokalt plan og græsrodsniveau.

Der tegner sig også et billede af, at selvom fokus også bør være på den materielle hjælp for eksempel i forhold til julehjælp og økonomisk hjælp til konfirmationer, så påpeger mange, at kirken især bør sætte ind på at skabe netværk samt styrke det mentale og åndelige område. Områder, som det offentlige i mindre grad tager sig af.

En stor del hæfter sig også ved, at mange af de sociale indsatser bør tage udgangspunkt i fællesskabsfremmende og inkluderende initiativer, hvor der ikke tages udgangspunkt i "dem og os", men hvor der i stedet er rum til forskellighed.

Der er divergerende oplevelser af, hvordan det står til med diakonien på landet netop nu. Der er rundt om i landet flere initiativer på vej, ligesom man nogle steder allerede har været i gang længe. Der er dog også hos en del en erkendelse af, at der er plads til markante forbedringer. Som når Helle Christiansen, chef for Kirkens Korshær, siger: "Der er en interesse mange steder, men også en famlen. Meget kører i tomgang, og jeg tror, at der er mange, for hvem situationens alvor ikke er gået op,".

Diakonien kan næppe eksistere uden frivillige, der gerne giver af deres tid og overskud. Det er alle enige om. Fra flere sider lyder det, at det er nemmere at få frivillige på landet – i hvert fald hvis det er præsten, der henvender sig, fordi kendskabet til sognebørnene er større end i de store bysogne.

Men flere rapporterer dog også om problemer med at rekruttere frivillige i landsognene. "Det er lidt op ad bakke i vores" som en enkelt udtrykker det. Og den tid, hvor en annonce i avisen fik frivillige til at strømme til, er forbi – i dag skal folk prikkes på skulderen og spørges direkte. Men så oplever en stor del af de interviewede til gengæld også, at folk gerne vil.

I de små landsogne er der ofte ikke penge til at investere i en kirke-kulturmedarbejder, som kunne være organisator for diakonien. Det er et problem, påpeger flere. For det kan heller ikke hænge på præstens skuldre alene, og selvom menighedsrådet også kan og bør bidrage til at organisere og analysere de pågældende sognes diakonibehov, så har de også mange andre opgaver, de skal tage sig af.

Her kunne et samarbejde på tværs af sogne blive en del af løsningen. Adskillige foreslår, at man kunne gå flere landsogne sammen og investere i en ansættelse af en kirke-kulturmedarbejder. I et provsti som Brønderslev Provsti er det for eksempel lykkedes at sætte diakoni på dagsordenen i en grad, så man er gået sammen om at ansætte en diakonipræst på halvtid. Men det kræver nytænkning, for som flere udtrykker det, så kan der være en tendens til, at enhver holder på sit og er bange for at "miste noget" i et eventuelt samarbejde.

Folkekirken generelt og således også kirken på landet har pligt til at yde både diakoni og mission. Men de fleste af de adspurgte mener ikke, at de to tiltag bør gå hånd i hånd. Prisen for omsorg skal ikke være et i øvrigt nært forhold til kirken.

Der eksisterer dog også en overvejende fælles opfattelse af, at kirken skal tone rent flag. Man skal ikke skjule, hvor man kommer fra, men man skal, som Birgitte Rosager Møldrup, sognepræst ved Kollerup Kirke og Vindelev Kirke samt tovholder for arbejdsgruppen "Kirken på landet", siger det "Gå ud fra ordet og ikke med ordet". Det sidste tilhører missionen.

Og måske er det gamle forestillinger, der holder ved, når kirken engang imellem bliver glemt i samarbejdet blandt så mange andre institutioner og foreninger.

"Når man forsømmer at spørge kirken, om den vil være med i forskellige initiativer, kan det skyldes fordomme. Der ligger et oplysningsarbejde i for kirken at få oplyst om, at kirken ikke altid har noget gudstjenestelignende med sig rundt," siger hun.

Kildeliste

Birgitte Møldrup, sognepræst ved Kollerup Kirke og Vindelev Kirke. Tovholder for arbejdsgruppen "Kirken på landet".

Bodil Lodberg – ansat på Diakonhøjskolen, men netop nu i gang med at skrive en ph.d. på Aarhus Universitet, der også omhandler diakoni.

Else Hansen, Menighedsrådsmedlem ved Brønderslev Kirke samt tovholder for en oprettet diakonigruppe i Brønderslev Provsti.

Helle Christiansen, chef for Kirkens Korshær.

Ian Ørtenblad, stiftpræst for diakoni i Ribe Stift.

Jens F. Munksgaard, provst i Sydthy Provsti og tillige præst i Hurup Hellig og Gettrup Sogne.

Johannes Nissen, ekstern lektor på Institut for Kultur og Samfund – Kirkehistorie og Praktisk Teologi på Aarhus Universitet.

Jørgen Andersen, direktør for Ældre, sundhedsfremme, social- og voksenhandicap, beskæftigelsesområdet samt familier, skoler og dagtilbud i Syddjurs Kommune.

Jørgen Revsbech, formand for menighedsrådet i Odden Kirke samt formand for diakoniudvalget, Roskilde Stift.

Kaare Dybvad, forfatter til bogen "Udkantsmyten" fra 2015, folketingskandidat for Socialdemokraterne samt projektchef i Væksthus Sjælland.

Kirsten R. Laursen, generalsekretær Samvirkende menighedsplejer.

Klaus Petersen, professor og leder af Center for Velfærdsforskning på Syddansk Universitet.

Lone Wellner Jensen, provst i Kerteminde Provsti, præst i Drigstrup Kirke samt medlem af bestyrelsen for Landsforeningen af Menighedsråd.

Mette Kirketerp, ansat på halv tid som diakonipræst i Brønderslev Provsti og på halv tid som sognepræst i Hjallerup Kirke.

Mette Tranevig, konsulent i Kommunernes Landsforenings social- og sundhedskontor.

Mogens Hess, menighedsrådsmedlem, Horbelev Kirke.

Per Søgaard, formand for diakoniudvalget i Haderslev Stift.

Steen Kjær Hansen, formand for menighedsrådet ved Skydebjerg Kirke på Fyn.

Skriftlige kilder

Artikler:

- Den diakonale menighed, PrBl. 105 årg. (2015/4), s. 74-75 + 76-79 Præsteforeningens blad.
- Kroppens betydning for diakoni, ... (2015/7), 150-155. Præsteforeningens blad.
- Diakoni og migration..... (2015/10), 236-239. Præsteforeningens blad.
- Det inkluderende fællesskab, ... (2015/18), 458-461. Præsteforeningens blad.

Alle fire, ovenstående artikler er af Johannes Nissen, ekstern lektor på Institut for Kultur og Samfund – Kirkehistorie og Praktisk Teologi på Aarhus Universitet.

”Sammenhængskraft – kirken på landet er værd at satse på” af Birgitte Stoklund Larsen samt Birgitte Rosager mølstrup. Debatoplæg bragt i Kristeligt Dagblad den 22. Marts 2014.

”Myten om Udkantsdanmark” af Kaare Dybvad, Peoples Press, marts 2015.

Hjemmesiden: <http://www.arthurrankcentre.org.uk>

Link til viden om Kirkens Korshærs ”kirkepartnerskaber”:

<http://www.kirkenskorshaer.dk/sites/kirkenskorshaer.dk/files/files/Materialer/Kirkepartnerskaber.pdf>